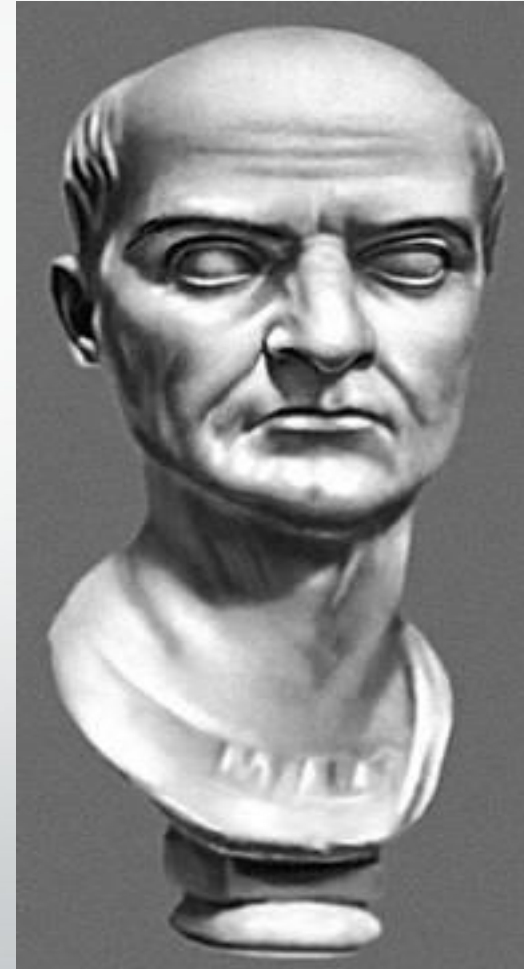

“Золота доба” римської літератури

Греція і Рим
загинули для
себе, але
збереглися
для людства.

В. Белінський

Ось я - хто любощі
ніжні оспівував.
Хочеш, нащадку,
Ближче пізнати мене –
твори й цього
не одкинь.

Публій Овідій Назон

Велич і трагедія життєвого і творчого шляху Овідія.

Частина перша.

Поет і влада. Життєвий шлях Овідія.

*Чи моя праця, чи ласка твоя
принесли мені славу,*

*Дяку заслужену все ж, любий
читачу, прийми.*

Овідій

*Щедрий на хвилі холодні Сульмон - моя батьківщина,
Десять по дев'ять миль - відстань до Риму відсіль.
Тут я з'явився на світ. У той рік, затям, поділили
Консули, що полягли, долю єдину на двох.
Має вагу це чи ні, та мій рід - із вершників давніх,
Тож не Фортуна цей стан подарувала мені.
Первістком не довелось мені бути: переді мною,
Старший саме на рік, рідний мій брат народивсь....
В Римі навчалися ми - в славних тоді вчителів.
До красномовства мій брат від зеленого віку тягнувся:
Форум вабив його, й Форуму зброя - слова.
Ну, а мені ще хлоп'ям подобались таїнства неба,
Муза мене тайкома в діло втягала своє.*

43 р. до н.е., 20 березня, у м. Сульмоні, при узгір'ях
Абруцьких гір, за 140 км від Рима у родині, що
належала до вершницького стану народився Публій
Овідій Назон

основні етапи навчання

- початкова школа в рідному Сульмоні;
- граматична школа в Римі;
- вищий етап навчання – риторична школа у Римі (основна форма навчання – ораторські вправи на історичні та міфологічні теми: контроверзії, тобто суперечки, що імітували судовий процес, та свазорії – умовляння і поради, що вкладалися в уста історичних та міфологічних осіб)

Та на ту пору мій брат, подвоївши десятиліття,
Вмер - і тоді я себе мовби нецілим одчув.
Тут я посаду зайняв, для юнацького віку підхожу:
Третім став у числі обраних наглядачів.
Далі - до курії шлях, що був мені не під силу,
Вужчою стала тоді тоги моєї кайма.
Тілом я був неміцний, до трудів душа не лежала,
Почестей, запобігань, наче вогню, уникав.
До безтурбоття зате аонійські сестри схиляли,
Тихе дозвілля мені щонаймиліше було.
Ще в ті юнацькі роки шанував і цинив я поетів,
Перший-ліпший співець богом мені видавався.

Augusti imprudens Et Meccenatis amores
Deprendi hinc longum trador in exilium.

Після закінчення школи

1. Непотрібний досвід державної служби:
 - член колегії тріумвірів, тобто один із нижчих міських урядників;
 - член судової колегії децемвірів;
 - відмова від службової кар'єри
2. Сумний досвід особистого життя:
 - шлюб в юному віці з не милою йому, непутящою жінкою;
 - невдача другого шлюбу;
 - кохання, вірність, відданість третьої дружини

*Augusti imprudens Et Mecanatis amores
Deprendi hinc longum trador in exilium.*

*Ще майже хлопцем я був - із пустою мене
одружили*

*Жінкою, і через те шлюб наш недовго
тривав.*

*Тій, що за нею прийшла, нічим дорікнути не
можу,*

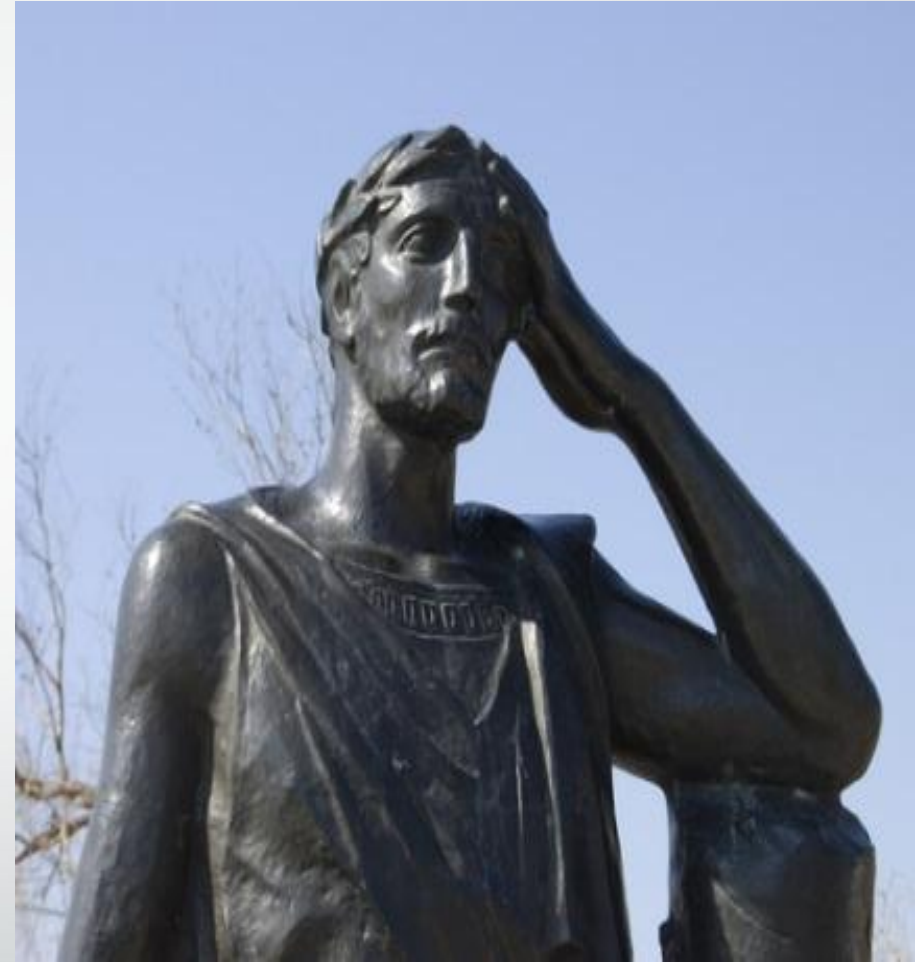
Все ж неміцним був і цей нашого ложа союз.

*От лише третій судилося довго зі мною
пробути,*

*Мужа-вигнанця вона й нині ще не
відреклась...*

Ще в ті юнацькі роки шанував і цінив я поетів,
Перший-ліпший співець богом мені видавався.
Макр, що був старший, читав про птахів, про змії та трави:
І котра вбивча із змії, і котра з трав помічна.
Часто й Проперцій читав, почуття жагучого повний -
З ним мене дружби зв'язок щонайтісніше єднав.
Понтик, гекзаметром славний, а Басе - елегійним двовіршем,
Також у колі моїх друзів солодких були.
Слух нам тоді полонив на ритми багатий Горацій -
Пісню добірну снував на авзонійській струні.
Я лишень бачив Вергілія; на побратимство з Тібуллом
Заздрісна доля, на жаль, часу мені не дала.
Йшов за тобою, Галле, Тібулл, за Тібуллом - Проперцій,
Час у тім ряді надав місце четверте мені.
Як я до старших - так і до мене ставилась молодь:
Скоро й про Музу мою заговорили довкіл.
А коли вірші свої я вперше читав перед людом,
Раз на той час, може, два лезо торкнулося щік.

Подальший життєвий шлях невіддільний від : поезії

- епос «Гігантомахія»;
- трагедія «Медея»,
- поетичний дебют Овідія – три книги «Любовних елегій»;
- три книги дидактичної поеми «Наука (або Мистецтво)кохання»;
- «Засоби від кохання»;
- практичний твір «Про косметику»;
- книга любовних елегій «Героїди»;
- початок роботи над поемами «Фасти» та «Метаморфози»

Овідій

Десять разів од моїх уродин пісейська олива

В кінних змаганнях була для переможця вінком.

8 р. н. е. «Фасти» були зроблені наполовину, «Метаморфози» - повністю. На вершині популярності і слави, у грудні імператор Август несподівано заслав поета у Томи — грецьку колонію біля гирла Дунаю (нині сучасне місто Констанца на території Румунії).

Овідій:

Знайте, молю, - не мені вас обманювать, - я на вигнанні

Не через злочин якийсь - це необачність була...

Як мене в Томи, на лівий берег Евксину, раптовий

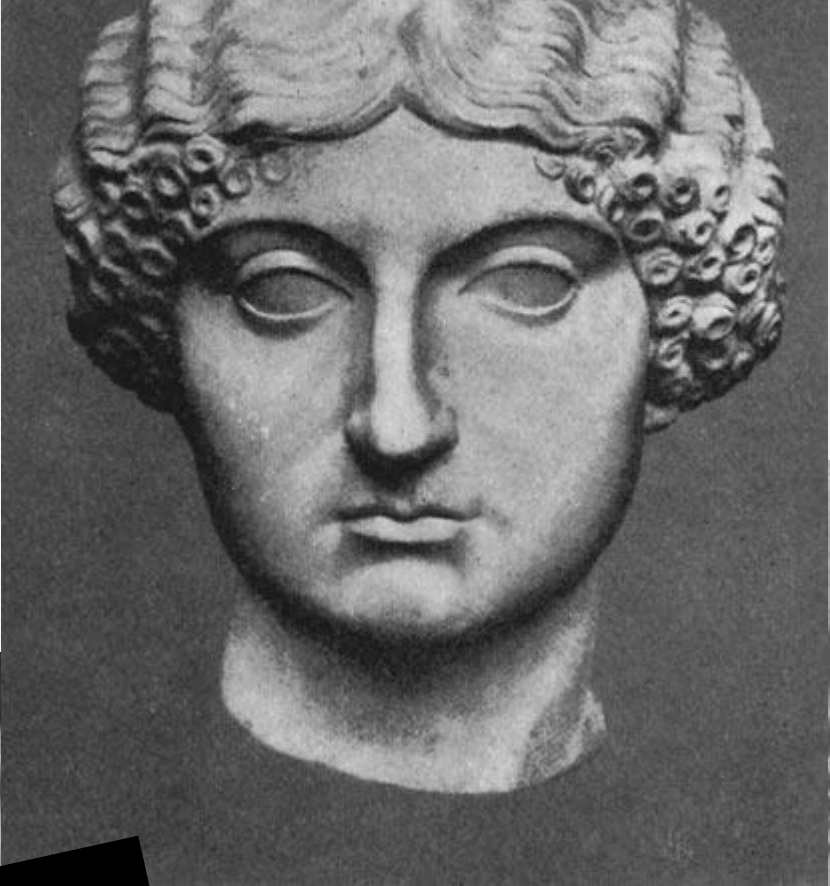
Цезаря гнів одіслав - чувся ображеним він.

Що за причина падіння мого - те всяк добре знає,

Не випадає мені ще раз про те говорить

Причинами для вигнання (вважають) були «образа та помилка»: «образою» стала поема «Мистецтво кохання». Проте натяк Овідія, в чому полягала «помилка», залишився нерозгаданим.

Що переніс я тоді - гірш од вигнання було.
Та стрепенувся мій дух, не хотів піддатися
бідам -

Сили знайшовши в собі, непереможно стояв.
Тож, про дозвільне забувши життя, у руку
незвичну

Зброю узяв, що її час непривітний подав.
Скільки поміж двома - котрий видно й котрого
не видно -

Неба верхів'ям зірок, стільки пригод я зазнав.
От і ступив після довгих блукань на те
узбережжя,

Де побіч ґетів живе сайдаконосець-сармат.
Тут, хоча зброя доквіл дзвенить, полегшую
віршем

Долю невтішну свою, скільки знаходжу
снаги.

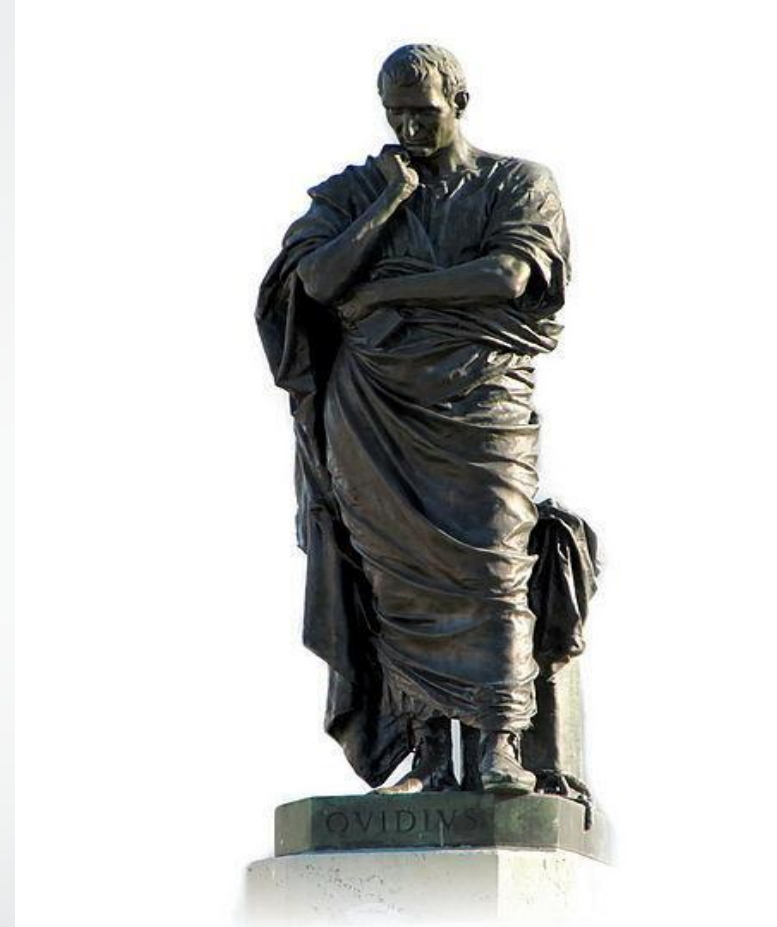
Хай і нікого нема, кому б міг я вірш той читати,
Все ж я піддурюю день, мовби коротшим
роблю.

Овідій у вигнанні,
картина Іона
Теодореску

Поступово з'являються:

- п'ять книг «Скорботних елегій»;
- чотири книги «Послань з Понта»;
- задум і початок поеми «Наука рибальства»;
- поема «Ібіс»;
- Переробка перших шести книг поеми «Фасти» з посвятою її Германіку (остання надія на повернення

17 (18?) р. н.е. Помер і похований в Томах. Пам'ятник Овідієві, що стоїть сьогодні в румунському місті Констанці, на території давніх Томів,- свідчення шани і вдячності великому поетові, що добрим словом одгукнувся й про місце свого вигнання

Існує думка, що Овідій був похований в українському місті, що на його честь названий Овідіополь

43 р. до н.е., 20 березня. У м. Сульмоні, при узгір'ях Аbruцьких гір, за 140 км від Рима народився Публій Овідій Назон .

З 30 по 25 р. до н.е. Учився у грамматика і в декламаційній школі.

Біля 18 р. до н.е. Вийшло перше видання «Любовних елегій», яке зразу ж принесло автору славу.

1-2 р. н.е. Друге видання «Любовних елегій». До цього ж часу, вочевидь, належать «Наука кохання» і «Засоби від кохання» .

Кінець I ст. до н.е. — початок I ст. н.е. Вийшли «Героїди». Поет працює над «Метаморфозами» і «Фастами».

8 р. н.е., осінь. Август особистим розпорядженням засилає Овідія в містечко Томи, грецьку колонію біля гирла Дунаю (нині Констанца в Румунії).

9 р. н.е., весна. Поет дістається до місця вигнання. За роки вигнання створив п'ять книг «Скорботних елегій» (Тристій), чотири книги «Послань з Понта», поему «Ібіс», каталог річок, що впадають в Дунай, поему про риб Чорного моря.

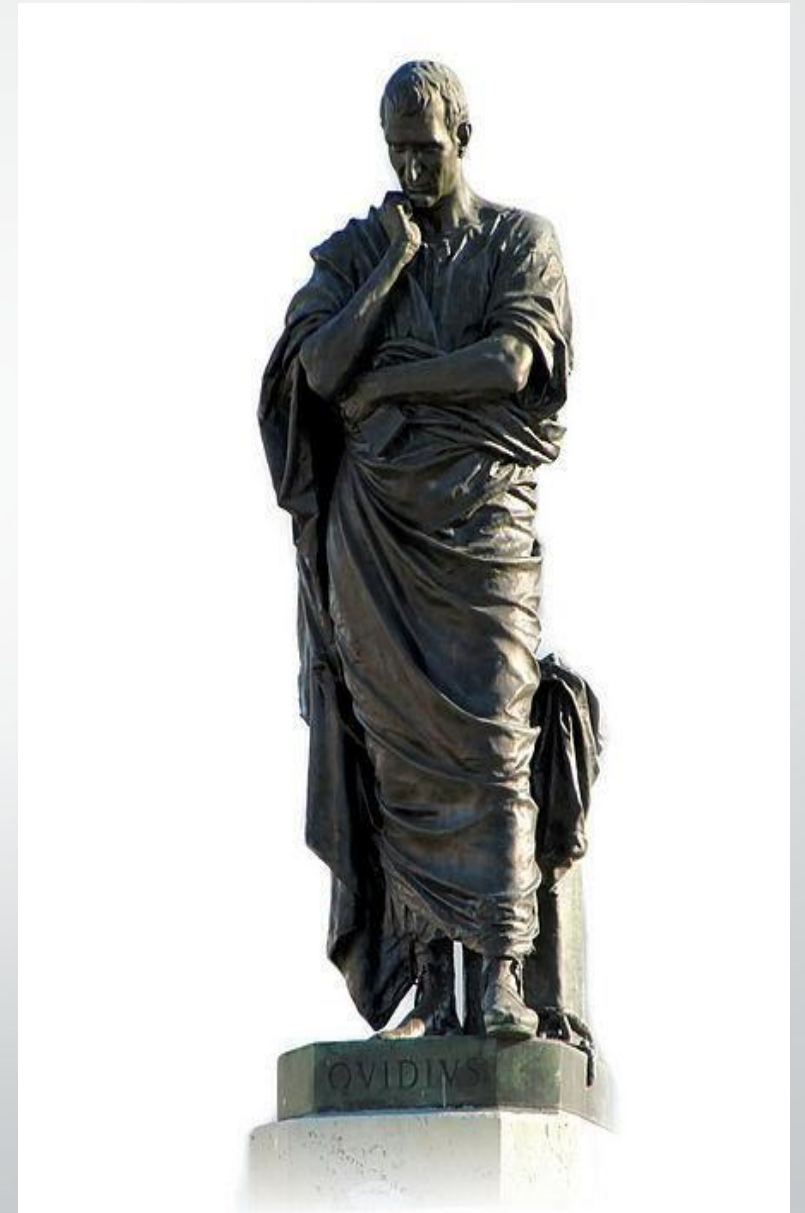
14 р. н.е., 19 сrпня. Смерть Августа.

Після 14 р. н.е. Переробка перших шести книг поеми «Фасти» з посвятою її Германіку (остання надія на повернення).

16 р. н.е. Цим роком датується останнє послання з Понта.

17 (18?) р. н.е. Помер і похований в Томах.

Тож за те, що живу, що труднощам не піддаюся,
Що з неспокійним життям досі я ще не порвав, -
Музо, подяка тобі! Це ти звеселяєш вигнанця,
Ти - полегша в журбі, ти - рятівниця моя!
Ти - провідниця, супутниця ти: відводиш од Істру
Й на Геліконі даєш місце почесне мені.
Ти мені ще за життя (а це рідкість!) гучне дарувала
Ймення, хоч слава, на жаль, часто посмертне
дає.
Заздрість, бліда од злоби, хоча на теперішнє
мітить,
Жодного твору мого зубом кривим не йняла.
Й хисту мого не торкнулося недоброзичливе
слово,
Хоч на великих співців щедрим був саме наш вік.
Я багатьох ставив вище од себе - й вони мені
платять
Шаною: твори мої знає, читає весь світ.

Поет кохання

Частина друга

Любовні елегії (Amores).

- Грецька елегія – дидактична, моралізаторська, настановча
- Любовна елегія – жанр римської поезії, який переживає невеликий період – лише від Галла до Овідія і, як правило, має два типи: перший – це великі розповідні елегії, другий – це короткі вірші, епіграми, написані елегійним дистихом і присвячені любовним переживанням і почуттям. Римська ж елегія наближається більше до другого типу, але має рису, яка виокремлює її з-поміж інших двох – більшість елегій присвячені одній жінці

Попередники Овідія у жанрі любовної елегії:

*Йшов за тобою, Галле, Тібулл, за Тібуллом - Проперцій,
Час у тім ряді надав місце четверте мені.*

- **Галл** створив римську любовну елегію
- **Тібулл** і **Проперцій** блискуче її розробили. **Тібулл**, співця чистого прекрасного кохання, Овідій назвав «славою елегії». Елегії **Проперція** захопили Овідія багатством яскравих живих образів, атмосферою душевної щедрості та чистоти
- Серед попередників, яких наслідував Овідій, був і **Катулл**, у якого поет запозичував мотиви, принцип циклізації поезій, поєднаних іменем коханої

Amores

Ось я – хто любощі ніжні оспівував

- «Amores» – «любощі» (у перекладі А. Овдій)
- «Amores» Овідія – це гра, втіха, забава. Поет називає себе «tenerorum lusor amorum» – «гравцем ніжних кохань»
- любов набуває характеру насолоди
- легкість любовних відносин поєднується з їх естетизацією
- Овдій завершив процес перетворення римської любовної елегії із суб'єктивного жанру в об'єктивний
- «Amores» Овідія – це елегійні свазорії
- Овдій вичерпує до кінця усі можливі варіації традиційних мотивів. «Любовні елегії» і вінчають, і закінчують традицію: подальша розробка тих самих тем стала неможливою, розвиток жанру припинився.

Овдій

Перша збірка
"Любовних елегій"

Своєрідність вірша

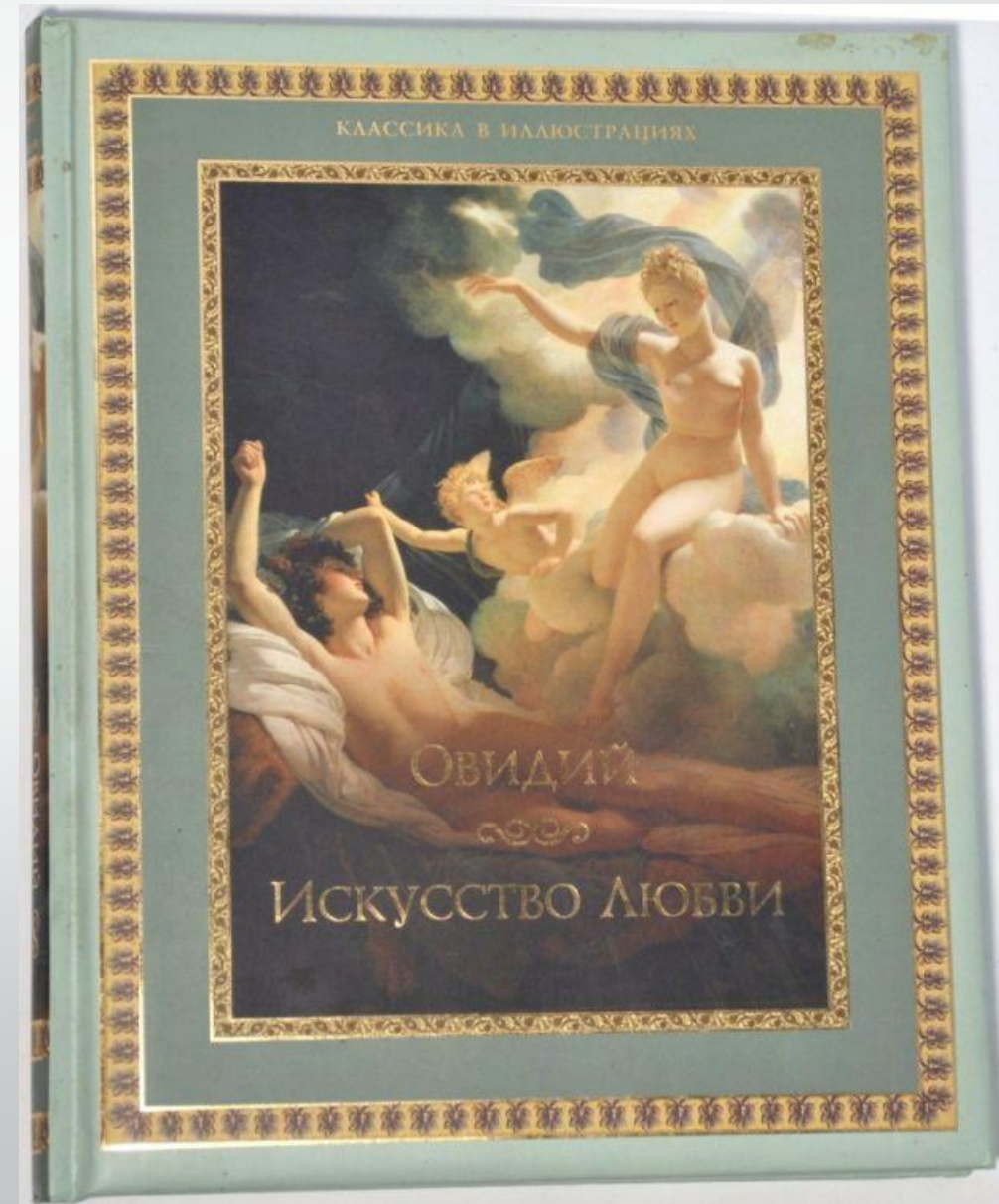
латиною	Переклад українською
<p><i>Militat omnis amans et habet sua castra Cupido:</i> <i>Attice, crede mihi militat omnis amans.</i> [мілітат о́мніс а́манс ет гáбет сýа кáстра Кúпідо: А́тіце, крéде мігі мілітат о́мніс а́манс]</p>	<p>Кожен коханець – вояк, табори свої - і в Купідона; Аттіку, віриш мені? Кожен коханець – вояк.</p> <p>Любовні елегії, Книга I, IX</p>
<p><i>Til pinnas gemma, gemma variante capillos</i> <i>Ibis in auratis aiiereus ip'se rotis.</i> [тіль пінас гéма, гéма варіáнте капільос ібіс ін аурáтіс аурéус іпсе рóтіс]</p>	<p>У самоцвітах увесь – на крилі самоцвіти, в волоссі, Повозом ти золотим, сам золотий, полетиш.</p> <p>Любовні елегії, Книга I, II</p>

«Героїди» («Heroides»), або «Послання» як «історія кохання».

Книга складається із 15 послань міфологічних героїнь до своїх коханих (наприклад, Пенелопи до Улісса, Філліди до Демофонта, Брісеїди до Ахілла, Федри до Іпполіта, Дідони до Енея, Деяніри до Геркулеса) і трьох послань героїв з відповідями на них героїнь (Паріса до Єлени і Єлени до Паріса, Леандра до Геро і Геро до Леандра, Аконтія до Кідіппи і Кідіппи до Аконтія). Збірка містить, таким чином, всього 21 послання.

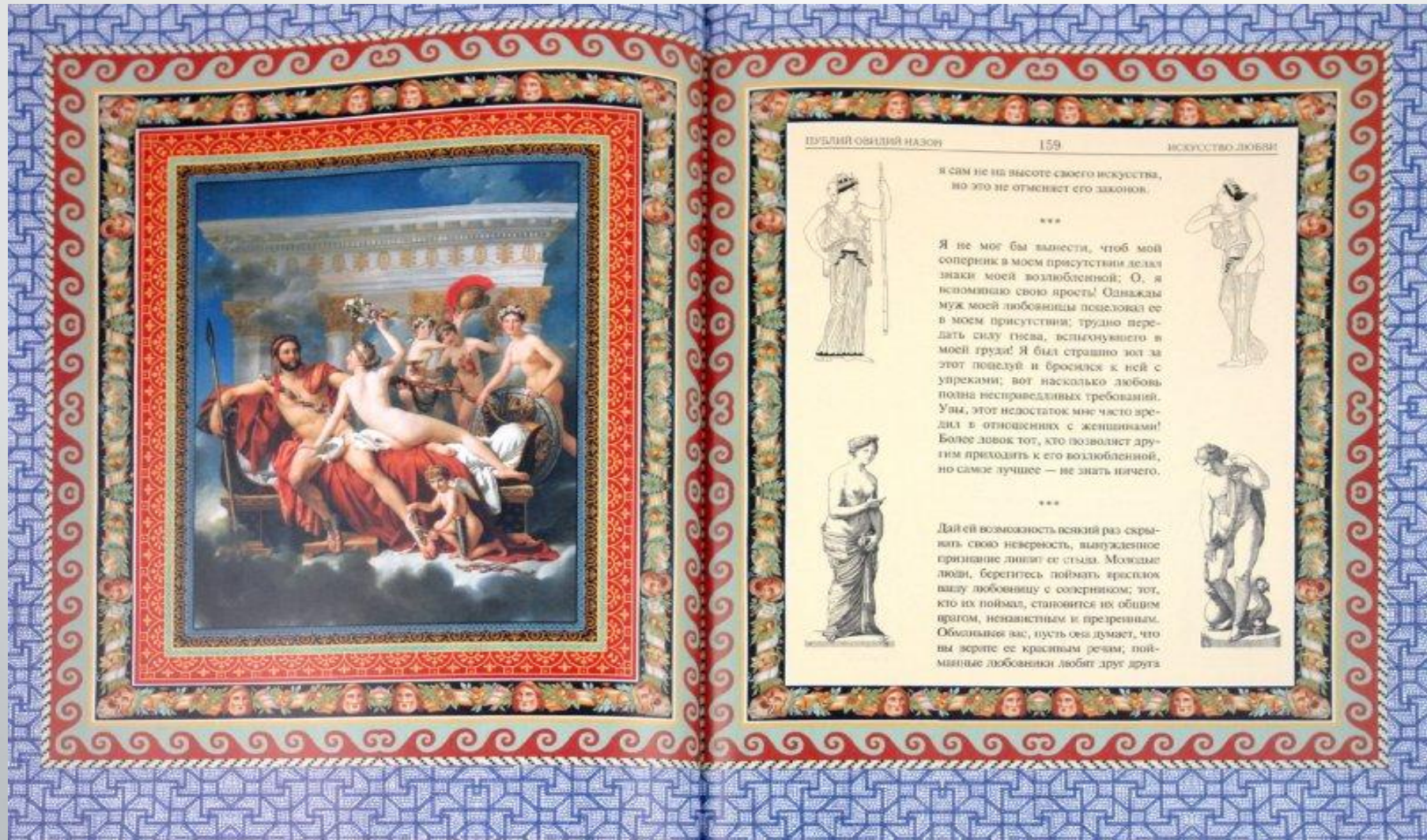
«Мистецтво кохання (Ars amatoria)», «Ліки від кохання (Remedia amoris)» як «теорія кохання»

У самій назві твору – “Ars amatoria” – у зіставленні ars, що означає тут “наука”, або “мистецтво”, з легковажним amatoria (прикметник від amator – шанувальник, коханець, залицяльник, amator) – стилістичний ключ до поеми, її тональність: домінантою тут є тонкий дотеп. Залишається знову ж таки найзахопливіше – гра. В Овідієвому “Мистецтві” йдеться не так про кохання, як про зваблення:

Спершу, коли вже ти став, новобранець, під прапор Венери,
Пильно розглянься довкіл, що захопило б тебе.
Друга турбота твоя – щоб обранка й тебе покохала,
Третя – аби ця любов не на хвилину була.
Ось про що йдеться тут, ось де суперництва нашого поле –
Вправно по ньому скеруй колеса біг до мети.
Поки ще можеш ти взяти розгін, попустивши повіддя,
Вибери саме таку, що до вподоби тобі.
З неба, однак, не впаде вона – добре шукай, котрій скажеш:
«Ти лиш одна з багатьох зачарувала мене!»
Таж і мисливець на лань не будь-де розставляє тенета –
Знає, в якому з ярів підстерегти кабана,
Знає кущі птахолов, а рибалка досвідчений – місце,
Де, лиш закине гачок, риба одразу клює.

Кохання як «нитка Аріадни» в лабіринтах «Метаморфоз»

Джерела «Метаморфоз»

- легенди про перевтілення
- міфологія
- теорія метемпсихозу – переселення душ

Кохання + туга = перевтілення

Легенди про перевтілення дали змогу не тільки безконечно урізноманітнювати тему любові, а й поглиблювати її психологічно, адже момент перевтілення передбачає найвищу емоційну напруженість як того, хто перевтілюється, так і того, хто сам когось карає перевтіленням

Кохання	Туга
<ul style="list-style-type: none">• жагуче й шалене (Медея);• тихе й погідне, мов призахідне сонце (Філемон і Бавкіда);• незрозуміле, руйнівне, наче вогненні сили, що клубочаться в темному підземеллі, шукаючи виходу (Мірра, Бібліда);• чисте й промінне (Пірам і Тісба) тощо	<ul style="list-style-type: none">• Алкіона, побачивши свого чоловіка мертвим на побережжі, понесла свою тугу вже в іншій подобі – чайкою над морем.• Ехо, сумуючи за Наркісом, перетворюється в самий тільки голос.• Обернулася у камінь Ніоба, побачивши смерть усіх своїх дітей тощо• Перевтілилися у дерево Мірра, що закохалася в свого батька тощо

Структура «Метаморфоз»

У книзі I змальоване першопочаткове і найдавніше перетворення, тобто перехід від хаотичного стану стихій до формування світу як гармонійно влаштованого космосу. Далі ідуть чотири традиційних епохи — золота, срібна, мідна і залізна, гігантомахія, звиродніння людей і всесвітній потоп, коли на вершині Парнасу залишаються тільки Девкаліон і Пірра, від котрих починається нове людство. До давньої міфологічної історії Овідій відносить також смерть Піфона від руки Аполлона, переслідування Дафни Аполлоном, міфологію Іо, Фаетона. Разом з іншими міфами книги II весь цей давній період міфології Овідій мислить як час царя Інаха, звідки і почалася найдавніша Аргоська міфологія.

Структура «Метаморфоз»

Книги III і IV «Метаморфоз» занурюють читача в атмосферу іншого, також дуже давнього періоду античної міфології, а саме трактують фіванську міфологію. Тут змальовані образи Кадма і Гармонії, Актеона, Семели, Тіресія (III, 1—338). Проте у цих двох книгах наявні і такі вставні епізоди, як міфи про Нарциса й Ехо (III, 339-510), Пірамата Фісбу (IV, 55-167) і подвиги Персея (IV, 604—803).

Структура «Метаморфоз»

Книги V—VII відносяться до часів аргонавтів. У книзі V багато дрібних епізодів і найбільший присвячений Фінею (1—235). Із книги VI як найвідоміші слід виокремити міфи про Ніобу (146-312), а також про Філомелу та Прокка (412—676). У книзі VII міфології аргонавтів - : розповіді про Язона та Медею (1—158), Езона (159-293), втечу Медеї (350-397), Тезея та Міноса (398-522).

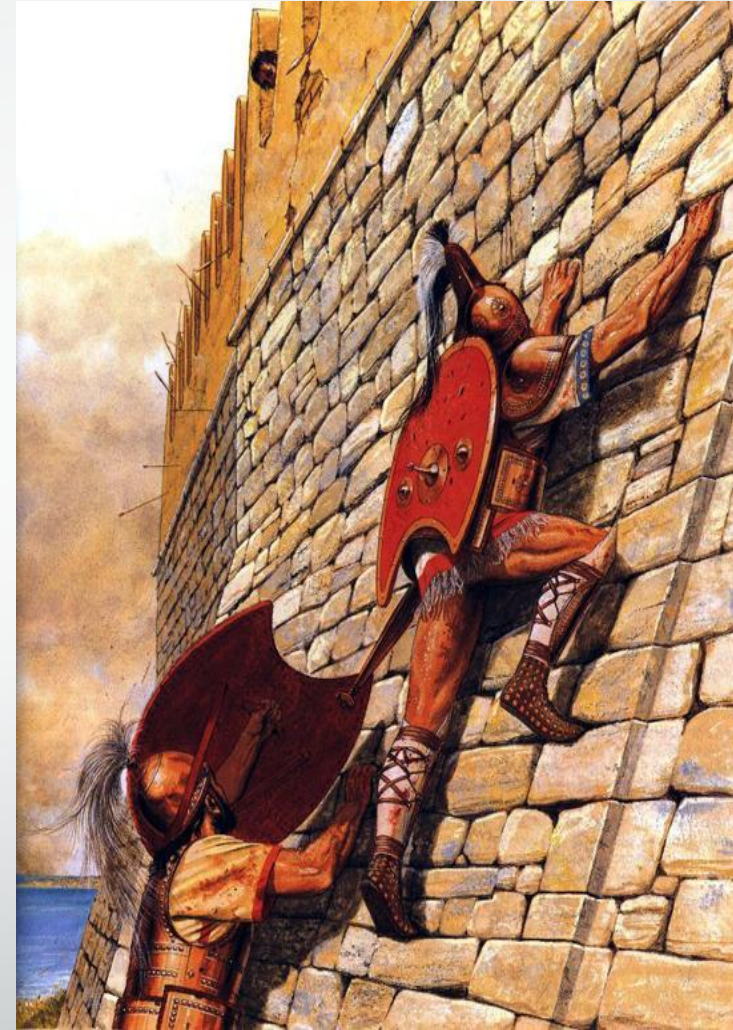
Структура «Метаморфоз»

Книги VIII—IX — це міфи часів Геркулеса. У книзі VIII прославляються міфи про Дедала та Ікара (183-235), про Калідонське полювання (260—546), про Філемона та Бавкіду (612—725). Понад половину книги IX присвячено самому Геркулесу і пов'язаним з ним персонажам — Ахелою, Нессу, Алкмені, Іолаю, Іолі (1—417). У книгу X увійшли знамениті міфи про Орфея та Евридіку (1—105), Кипариса (106—142), Ганімеда (143-161), Гіацинта (162-219), Пігмаліона (243-297), Адоніса (503-559), Атланта (560-739). Книгу XI розпочинає міф про смерть Орфея і про покарання вакханок (1—84). Тут, окрім того, є міфи про золото Мідаса (85—145) і вуха Мідаса (146-193), а також розповідь про Пелея та Фетиду (221—265) — провісницю троянське і міфології.

Структура «Метаморфоз»

Книги XII і XIII — троянська міфологія У книзі XII перед читачем проходять образи греків у Авліді, Іфігенії (1-38), Кікна (64—145) та смерть Ахілла (580—628). Сюди ж Овідій помістив і відомий міф про битву лапіфів і кентаврів (210— 535). Із книги XIII до троянського циклу виносяться міфи про сварку через зброю поміж Аяксом та Уліссом (1-398), про Гекубу (399— 575), Мемнона (576-622), про Поліфема та Галатею (705-968).

Структура «Метаморфоз»

Книги XIII — XV присвячені міфологічній історії Риму, у яку, як завжди, вкраплені й окремі сторонні епізоди. Овідій намагається тут дотримуватися офіційної точки зору, ведучи «родовід» Римської держави від троянських поселенців в Італії на чолі з Енеєм. Цей останній після відплиття із Трої потрапляє на острів Делос де царя Анія (XIII, 623—704); далі йдуть найголовніші епізоди — про Главка і Сціллу (XIV, 1—74) про війну з рутулами (445—581), про обожнювання Енея (582—608). У книзі XV — історія одного із перших римських царів — Нуми, котрий навчається у Піфагора і мудро керує своєю державою. Після цілого ряду метаморфоз Овідій закінчує свій твір похвалою Юлію Цезарю й Августу, котрі є богами — покровителями Риму.

Жанр «Метаморфоз»

«Метаморфози» – це не поема у звичному, традиційному розумінні слова.
«Метаморфози» – це гармонійне співзвуччя найрізноманітніших жанрів: від розлогого епосу – до мініатюрної епіграми.

У Метаморфозах присутні:

- характерний для александрійських поетів епіллій – невеличка поема, наприклад, про викрадення Просерпіни;
- ідилія – невелика, пройнята ліризмом розповідь про Філемона і Бавкіду;
- любовна елегія (наприклад, про залицяння Поліфема до Галатеї, Ітіса - до Анаксарети);
- любовне послання;
- складений у гомерівському стилі гімн, панегірик, драматичний агон – суперечка Еанта з Одиссеєм, описи творів мистецтва та архітектури, наприклад палацу Сонця;

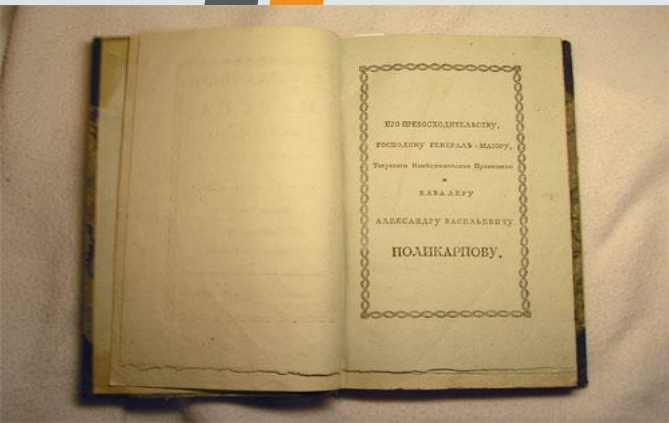
космічні пейзажі в дусі філософської поеми Лукреція тощо

Поет вигнання

Частина третя

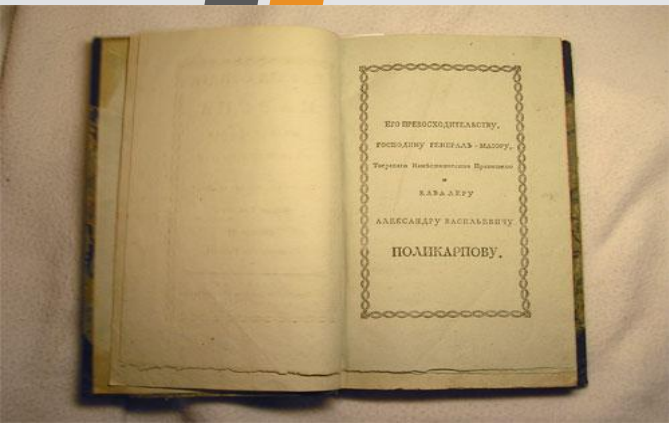

«Скорботні елегії» або «Скорботи» (Tristia)

Вже перша книга «Скорботних елегій» Овідія різко відрізняється від його попередніх творів глибоким душевним болем, почуттям безвихідного становища і катастрофи.

Друга книга – суцільні жалісні молитви до Августа про помилування.

Останні три книги присвячені тяжким роздумам про власне життя в вигнанні, проханням про помилування, звернення до друзів і дружини за допомогою.

Визначальні риси поетики «Скорбот»

Антитеза, контраст, парадокс

Лихо мені! То не хвилі – гори перекотом ходять!..

Гляну – здається, злетять до щонайвищих зірок

Лихо! В яку глибочінь поміж хвиль западається море!..

Гляну – здається, що там – темного Тартару дно.

Вплив Овідія на світову літературу

Частина четверта

Середньовіччя

1. Епоху XI-XII ст. охрестили Aetas Ovidiana («століттям Овідія»).
2. Поети наслідували Овідія і в придворних поемах, присвячених прекрасним дамам, і в поетичних посланнях друзям.
3. Вплив Овідія відчувається і в віршованих перекладах біблійних текстів.
4. Він був улюбленим поетом бродячих студентів та менестрелів XII ст.
5. З іменем Овідія йшли на страту єретики, в той же час його порівнювали з Блаженним Августином.
6. Французький мислитель і письменник П'єр Абеляр використовує у листуванні з улюбленою Елоїзою вірші з «Мистецтва кохання».

Епоха Відродження

1. З'являються численні новелістичні переробки Овідієвих міфів
2. Великі митці захоплюються творами Овідія
Серед них: Петрарка і Боккаччо, Монтень і поети Плеяди у Франції, письменники Іспанії та Португалії.
3. Шекспір багато запозичив з тексту Овідія, зокрема для створення вставки – історії Тісба у «Сні в літню ніч» і заклинання Просперо у «Бурі».
4. Елегійний дістіх Овідія вплинув на остаточне формування англійського героїчного дістіха.
5. Серед і незчисленних відгомонів «Скорботних елегій» «Жалі» чільного представника «Плеяди» дю Белле та надгробні плачі («Трени») Яна Кохановського.

Новий час

1. Міфи з «Метаморфоз» слугували невичерпним джерелом оперних та балетних тем.
2. Цитуваннями з Овідія підкріплювали свої настанови автори поетик, читаних в Києво-Могилянській академії.
3. Овідія наслідував Г. Сковорода («Похвала астрономії»).
4. У XVIII ст. інтерес до Овідія почав поступово згасати.
5. Незважаючи на це, упродовж століть і до цього часу «Метаморфози» залишаються джерелом творів мистецтва і улюбленою лектурою широкого читача, який зазвичай за їх посередництвом знайомиться з корпусом античної міфології

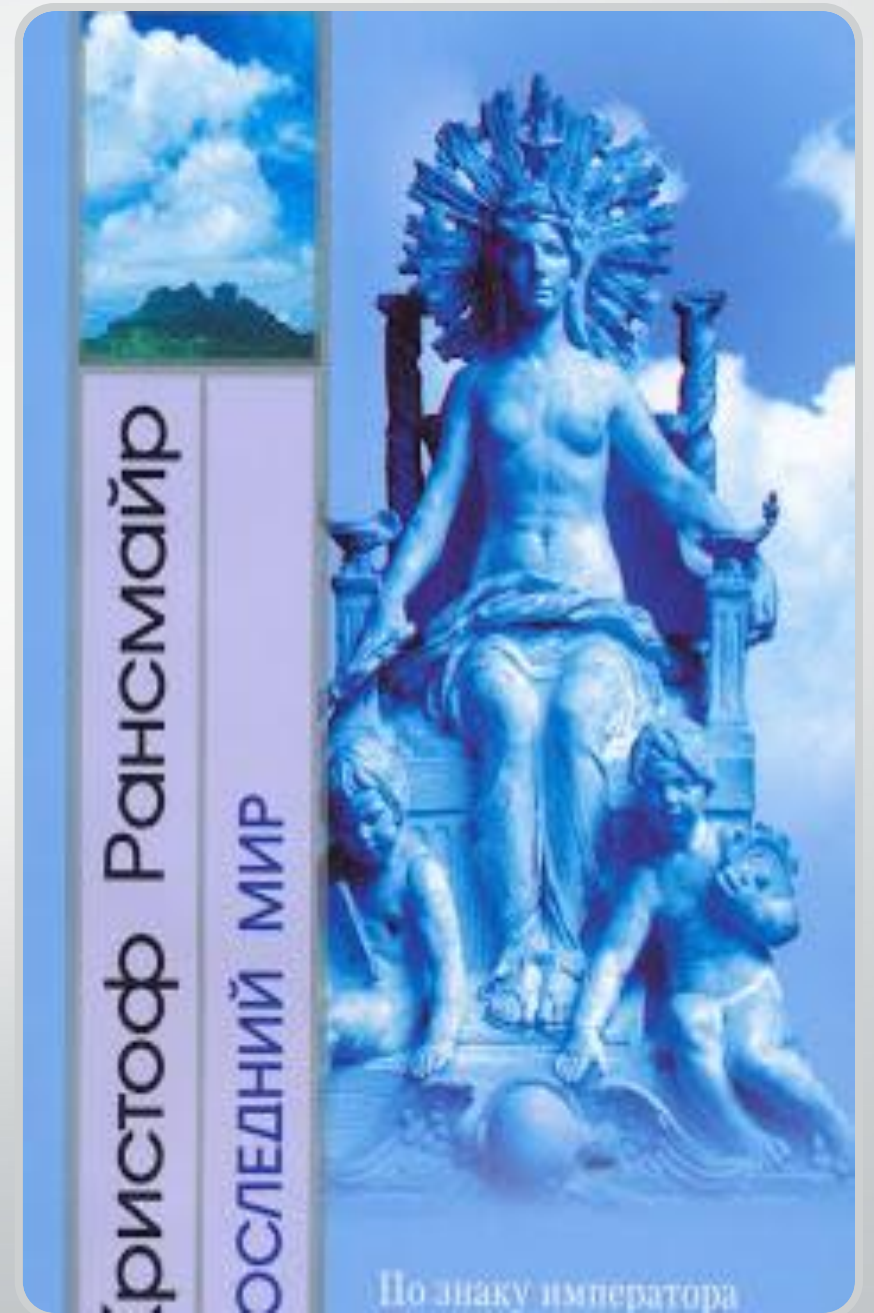

Не перестає цікавити сучасників і образ самого римського поета.

1. У сучасній літературі трагічна доля співця «Любощів» і «одвічних перетворень» яскраво змальована в романі польського письменника, уродженця Львова, Яцека Бохенського «Овідій Назон — поет».

2. Давньоримський поет стає центральною постаттю :

- роману німецького письменника Крістофа Рансмайра «Останній світ»;
- повісті російського письменника Анатолія Сергєєва «Відкрите небо»;
- творів українських митців: Юрія Мушкетика («Літній птах на зимовому березі»), Олеся Гончара (новела «Фантазія місячної ночі» роману «Берег любові») та інших

Овідій і Україна: міф і реальність.

Частина п'ята

1. Україна як місце заслання Овідія.
2. Україна як місце поховання Овідія.
3. Постать Публія Овідія Назона у дослідженні Івана Франка (проілюстрована власними перекладами розвідка «Публій Овідій Назон в Томіді»).
4. Овідій — перший україномовний поет.
5. Овідій і українська література.
6. Перекладачі «Метаморфоз» Овідія

***Чи моя праця, чи ласка
твоя принесли мені
славу,
Дяку заслужену все ж,
любий читачу, прийми.
Овідій***

Рекомендована література

1. Алексеев В. Введение / В. Алексеев // Публий Овидий Назон. Наука любить. Репринтное издание / Публий Овидий Назон; пер. с лат. В. Алексеева. — М. : Вернисаж, 1992. — С. 3—30.
2. Белецкий А. И. Овидий Назон и его творчество / А. И. Белецкий // Овидий. Метаморфозы / Овидий; пер. с лат С. В. Шервинского. — Л. : Academia, 1937. — С. VII—XXX.
3. Вулих Н.В. Овидий / Наталия Вулих. — М. : Мол. Гвардия. — ЖЗЛ; Сортатник, 1996. — 280 с..
4. Гагуа И.П. Овидий Назон и древняя Колхида / И.П. Гагуа. — Тбилиси : Издательство Тб. ун-та, 1984. — 124 с
5. Гаспаров М. Л. От классицизма к «новому стилю»: [Греческая и римская литература I в. н. э.] // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. — М. : Наука, 1983—1994. — На титл. л. изд.: История всемирной литературы: в 9 т. Т. 1. — 1983. — С. 470—473.
6. Гаспаров М. Л. Три подступа к поэзии Овидия / М.Л. Гаспаров // Публий Овидий Назон. Элегии и малые поэмы. — М. : «Художественная литература», 1973. — С. 5—32.
7. Дримба Овидиу. Овидий. Поэт Рима и Том / Овидиу Дримба; [авт. предисл. Т. Виан ; пер. с рум. Е. Логиновская; авт. заключения: С. Сперанца, А. Руджьери] — Бухарест : Меридиане, 1963. — 291 с.
8. Качуровський Ігор. «Метаморфози» Овідія в перекладі А.Содомори // Ігор Качуровський. 150 вікон у світ (з бесід, трансльованих по Радіо «Свобода»). — Київ: Вид.дім «Києво-Могилянська академія». — С. 47—49
9. Корнієнко В.В. Рецепція римської елегії від античності до середніх віків / В.В. Корнієнко // Studia Linguistica. — Випуск 4. — 2010. — С. 288—298.
10. Лучук І. Овідій — перший україномовний поет (замість авторської післямови) // Лучук І. Трохи білого світу: поетичний калейдоскоп. — Київ : Факт, 2005. — С. 154—161.

Рекомендована література

1. Мегела І.П. Любовна драма Аполлона і Дафни: етико-поетологічні аспекти / І.П. Мегела // *Studia Linguistica*. – Випуск 5. – 2011. – С. 10–20.
2. *Ошеров С.А. Лирика и эпос Овидия / С.А. Ошеров. // Публий Овидий Назон. Любовные элегии. Метаморфозы. Скорбные элегии / Перевод с латинского С.В. Шервинского. – М. : Художественная литература, 1983. – С. 3 – 22.*
3. Подосинов А.В. Произведения Овидия как источник по истории Восточной Европы и Закавказья: Тексты, перевод, комментарий / А.В. Подосинов. — М. : Наука, 1985. — 288 с.
4. Публій Овідій Назон [Текст]: [зб. статей] / відп. ред. М. Й. Білик ; Львівський держ. ун-т ім. І.Франка. Кафедра класичної філології. – Л. : Видавництво Львівського ун-ту, 1960. – 101 с.
5. Содомора Андрій. Дві барви часу Публія Овідія Назона / Андрій Содомора // Публій Овідій Назон. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Скорботні елегії. – К. : Основи, 1999. – С. 5–39.
6. Содомора Андрій. Співець одвічних перевтілень / Андрій Содомора // Овідій. Метаморфози. – К. : Дніпро, 1985. – С. 5–14.
7. Шервинский С. «Amores» Овидия / С. Шервинский. // Публий Овидий Назон. Amores. Любовные элегии / Публий Овидий Назон; пер. С. Шервинского. — М. : Худ. л-ра, 1963. — С. 5—23.
8. Ярхо В.Н. Полонская К.П. Античная лирика / В.Н. Ярхо, К.П. Полонская. – М. : Высшая школа, 1967. – 212 с.

Тексти

1. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах. Хрестоматія / Укладач В. Маслюк. – Львів : Видавництво «Світ», 2000. – 328 с.
2. Овідій П. Н. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Скорботні елегії [Текст] / П. Н. Овідій ; пер. з лат., передм., комент. А. Содомора. – К. : Основи, 1999. – 229 с.
3. Овідій Публій Назон. Метаморфози [Текст]: [поема] / Овідій Публій Назон; пер. з латин. А. О. Содомора; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Х. : Фоліо, 2008. – 380 с.
4. Овідій Назон Публій. Поезії Переклад Миколи Зерова / Публій Овідій Назон // Антична література: Хрестоматія. Упорядник О.І.Білецький. К. : Радянська школа, 1968 (2-е видання). –С. 487–488, 49–494, 497–522.

Художні твори про Овідія

1. Бохенський Я. Овідій Назон – поет : [роман] / Яцек Бохенський // Всесвіт. – 2000. – № 3–4. – С. 28–142
2. Моисеева Н.М. Осень Овидия Назона. Историческая повесть. – М. : Наука, 1983. – 235 с.
3. Рансмайр К. *Останній світ* / К. Рансмайр. – К. : Основи, 1994. – 208 с.
4. Сергеев А.И. Открытое небо: из жизни Овидия. – СПб. : Питер, 1992. – 314 с.
5. Шмараков Роман. Овидий в изгнании. Постмодернистская фантазмагория / Роман Шмараков. – Луганск : Шико, 2012 – 452 с.